

A Dráva mint motívum a magyar irodalomban

Ha jól tudom, a folyó teljes hossza mintegy 720 kilométer, s ebből 166 kilométer esik Magyarországra. Határfolyóról van szó, pontosabban a folyó bal partja tartozik Magyarországhoz, nagyjából teljes hosszúságának 23 százaléka, ami mindenképpen jelentős arány. Nehéz volna megmondani, hogy megfelel-e ez az arány annak a szerepnek, amelyet a Dráva a magyar kollektív emlékezetben játszik. Annyit lehet summázva mondani, hogy természetesen fontos helye van a magyar kultúra imaginárius térképén ennek a folyónak, ha szerényebb is a képviselője, mint a Dunáé és a Tiszáé.

A magyar hagyományban „országos” folyónak számít a Dráva. Ismeretes, hogy a Magyar Királyság címere vörös-ezüst sávok felének sávjait a XVI. századtól azonosították a négy „országos” folyóval, a Dunával, Tiszával, Szávával és Drávával (Oláh Miklós: *Hungaria*; Werbőczy István: *Tripartitum*). Ettől fogva a négy folyó egyfajta országjelkép lett, Magyarország földrajzi metaforája. Irodalmi országképek elmaradhatatlan kelléke ez a folyó – együtt a másik hárommal.

Magyarországon a Dráva elsősorban egy régióhoz kapcsolódik, a Dunántúlhoz. Így érthető, hogy a folyó kultusza mindenekelőtt e régió költőinél-íróinál jelenik meg. A legnagyobbat említve közülük: a Dráva mindkét oldalán birtokos Zrínyi Miklóst, a költő-hadvezért. Érthetően neki elsősorban a Dráva testesíti meg a folyó fogalmát. De utalhatunk egy korábbi mozzanatra is. Arra nevezetesen, hogy a magyar hagyományban Drávaszögnek mondott terület (Alsó-Baranya, a Duna és a Dráva között) milyen fontos szerepet játszott a XVI. század második felében a magyar protestantizmus történetében.

A Dráva motívum számos példáját megtaláljuk a magyar irodalom későbbi korszakaiban is. A Zrínyi-kultusz – mind a szigetvári hőse, mind a költő-hadvezéré – igen jelentős volt a reformkor romantikus magyar irodalmában és a XIX. század második felében is.

Werbőczy István nevezetes jogi szintézisében (*Tripartitum*, 1517) a Magyar Királyság címerét úgy mutatja be, hogy a jobb felének ezüst pályái (sávjai) a négy országos folyót, a Dunát, Tiszát, Drávát és Szávát jelentik. A történelmi címer négy ezüst pályáját (sávját) Mohács után a külföldnek szánt latin nyelvű, *Hungaria* című országleírásában (1536) Oláh Miklós (Nicolaus Olahus, 1493–1568) – 1543-tól kb. 10 évig Zágráb püspöke, azután Esztergom érseke – szintén a négy országos folyó jelképeként magyarázza: „Ez a négy folyó, mely a zöld halomból kiemelkedő kettős fehér kereszttel Magyarország címerét alkotja...” A köztudatban évszázadokon keresztül fennmaradt ez az azonosítás, amelynek semmi köze nincs a heraldikához. Magyarország metaforája lett: a „négy folyó országa”. Valószínűleg bibliai analógiára, az Éden négy folyójához hasonlóan (I. Mózes, 2. 10–14.).

Így olvashatjuk a barokk költészetben és a későbbi évszázadokban is. Listius

László (1628–1663) *A nemes Magyarország címeréhez* című versében (egyfajta laudatio patriae) például így sorolja föl a folyókat: „Tisza, Duna, Száva, kifolyó szép Dráva.” A magyar költészet gazdag példatárát kínálja ebből az országmetaforából. A felvilágosodás irodalmának legjelentősebb költője, Csokonai Vitéz Mihály egy évig volt a csurgói református gimnázium tanára, *A haza templomának öröm napja 1798* című versében olvashatjuk a következő sort: „örvend a Dráva ligetes országa”. Berzsenyi Dániel, a „magyar Horatius” *A tizennyolcadik század* című versében Magyarország kánaáni képét a következő földrajzi szimbólumokkal rajzolja meg: Duna, Tisza, Fát-ra hegység és a „vad Dráva”. Virág Benedek az anyanyelv és a haza létét kapcsolja össze *A Musához* szóló költeményében, az ország tájait Dácia (értsd: Erdély) halmaival, valamint a Száva és a Dráva mentével jeleníti meg.

A XIX. századi lírában fogalmazódott meg a modern nemzet földrajzi szimbolikája, a Kárpátok mellett itt a négy folyó a másik meghatározó országjelkép. Például Vörösmarty Mihály *Magyarország címere*, illetve Garay János *Kelet népéhez* című versében. A „négy folyam között” szó szerkezet Tompa Mihály *A testvérek* című költeményében szintén annyit tesz, mint Magyarország.

Kölcsey Ferenc *Zrínyi második éneke* (1838) című versében a költő-hadvezér a Sorssal folytat dialógust a haza jövőjéről. Itt írja le a *Himnusz* költője látomását a nemzethalálról. A Sors válaszában olvashatjuk a következő két sort:

„És más hon áll a négy folyam partjára,
Más szózat és más keblű nép”

Nyilvánvalóan külön fejezete Dráva-motívumainknak Zrínyi Miklós költésze. Hiszen az ő számára a Dráva a szűkebb pátria, az ő birtokrészének a meghatározó folyója. Csak két példával kívánom ezt illusztrálni lírai költészetéből. *Arianna sírása* című versében a görög mitológiai hősnő panaszát halljuk, hogy miképp árasztotta könnyeivel „a sebes Drávát”. Az *Euridicét így siratta Orpheus* című költeményében pedig a mitológiai lantos szól a megszemélyesített folyóhoz: „Sírj te is, gyors, Dráva, erős biztonságom, / Ki voltál égő szüvemnek orvosságom!”

A Dráva környéki táj a törökkel vívott élet-halál harc vidéke. Listius László a *Magyar Márs, avagy Mohács mezején történt veszedelmek emlékezete* című verses krónikájának III. részében arról ír, hogy a Száva és a Dráva között gyakran folyt harc a pogánnyal.

A Zrínyi-kultusznak, mindenekelőtt a költő-hadvezér kultuszának, hiszen ő egyben magyar költőelődnek is számított, a XVIII. és XIX. század fordulóján volt első tetőpontja. Ányos Pál Zrínyi földézéséhez a „zuhogó Dráva” képét használja, mintha a folyó utalna a hadvezér tulajdonságaira. Ennek a kultusznak egyik nagy hatású darabja a magyar nyelvújítás meghatározó személyiségének, Kazinczy Ferencnek *Zrínyi* című verse. A vers szubjektuma maga a költőelőd, aki itt életéről vall. Szerelmi bánata kapcsán személyesíti meg a folyó partjait: „A Dráva partjai meghalálak keservem, / S együtt siránkoztak kínjaimon velem.”

Talán a legszebb magyar irodalmi veduta a Dráváról Jókai Mór tollából született. 1851-ben látott napvilágot *Erdély aranykora* című regénye. Ennek a műnek az

első fejezete (*Egy vadászat 1666-ban*) Zrínyi Miklós haláláról tudósít. Az évszám ugyan pontatlan (mint ismeretes, 1664-ben ölte meg Zrínyit a vadkan), ám a tájleírás kitűnően érzékelteti az árterület hangulatát, plasztikusan mutatja be a növény- és állatvilágot. Titokzatos vidékként jelenik meg Jókainál a Dráva melléke. Irodalmunk klasszikusa itt is elemében volt, mint általában a tájleírásokban: „A Dráva mellékén vagyunk, egyikében azon végtelen lankaságoknak, mikben a vad is eltéved. Mindenféle erdők, évezredes ihar- és égerfák, és az erdők tövében víz. Nagyszerű mocsár, melyből vízi virágok és sás helyett óriási szálfák nőttek elő, miknek lehajló gallyairól gyökereket húz az éltető víz színe. Ide építi rejtett fészket a hattyú, itt tanyáz a koronás gém, a vakvarjú, az arany lile s egyéb fajai az emberkerülő vízi vadaknak, miknek alig téved ritkaságul egy-egy példánya a lakottabb vidékre. Néhol, egy-egy dombosabb helyen, honnan késő nyáron a víz alápad, virágok nőnek fel, minőket tán csak az özönvíz után mutatott fel a föld, oly buják, oly ismeretlenek, minden fű, rekettye óriásira nő az iszapos földben, a tölcséres folyondár, a télizöld repkény oly vastag indákat hajtanak, mint a szőlő venyigéje, mik egyik fáról a másikra kapaszkodva, összefonják azoknak derekait, lecsüggenek virágos girlandjaikkal a sötétkomoly iharfákról, mintha valamely harmadriád koszorúzta volna fel a neki szentelt berket.”

A közös ország évszázadai alatt a Dráva határfolyó jellege nem tudatosult olyan mértékben, mint a XIX. században, amikor a folyó mindkét oldalán a modern nemzet eszméje nyert teret. Publicisták és politikusok kezdik érezni az idegenséget, negatív előítéletek jelennek meg. Kossuth Lajos írta egyik cikkében a Pesti Hírlapban (1846-ban): „...a Dráván túl a magyar magát otthon csak ritkán érezheti.” De az ilyen vélekedés nem volt általános. A dunántúli Garay János hosszabb elbeszélő költeményt jelentetett meg Szent László királyról, ennek *Kilencedik énekében* a költő a magyar–horvát szövetség értékeit hangsúlyozza. Határ a Dráva a magyarok és a horvátok között, de nem elválasztó, hanem összekötő, hiszen a nagy király a horvátokat „testvérjoggal látta el”.

Petőfi Sándor is megörökítette egy ifjúkori zsenyéjében a folyót. Katonaként kelt át rajta a kamasz fiú, és szentimentális versének ezt a címet adta: *A Dráván (Marburgnál)*, keltezése: 1840. július 5–10.

A XIX. és XX. század fordulójának jeles költője, Somlyó Zoltán a Muraközben született. Szecessziós és modern lírájában szinte külön fejezetet képeznek azok a versek, amelyekben a Dráva menti tájat mutatja be. Találunk köztük népies hangvételt (*Vén tutajos dala*), a légrádi átkelésről szólót (*Komp a Dráván*), ahol almaarcú, népviseletbe öltözött horvát lányok szórtak virágot a kompra, és a fővárosból nosztalgiaiával visszatekintő verset is (*Széna*).

A határfolyó természeténél fogva összeköt és elválaszt. Tehát jelképezheti – és jelképezte – a magyar–horvát kapcsolatoknak mindkét aspektusát, a termékeny együttműködést és egymásrautaltságot, illetve a szembenállást és a konfliktusokat is. A XIX. századi magyar kultúrában mindkét megközelítésre találunk példát.

Végezetül pedig érdemes megemlíteni, hogy szerepel a Dráva magyar szólá-

sokban, mondókákban is, vagyis a magyar nyelvi közösség úgy tekint e folyóra, mint az ország meghatározó földrajzi komponensére. Befejezőként *A magyar szólások és közmondások* (O. Nagy Gábor, 1966.) egyik, folyónkkal kapcsolatos darabját idézem: „Elapad előle még a Dráva is.” Annyit tesz, hogy teljesen reménytelen az illető helyzete.

Foto: Fortepan 23897 / Vogl Elemér